

До:

г-н Румен Радев

Министър на енергетиката

e-energy@me.government.bg

Копие до:

Министерски съвет на

Република България

ms_register@government.bg

Относно: Проект на Стратегия за устойчиво енергийно развитие

Уважаеми г-н Радев,

С настоящото писмо, от името на WWF България, „Грийнпийс“ – България и Екологично сдружение „За Земята“, в рамките на новата работна група по изготвяне на **Стратегия за устойчиво енергийно развитие**, и в качеството ни на членове на **Комисията за енергиен преход (КЕП) към Консултативния съвет за Европейската зелена сделка (КСЕЗС)**, правим следните коментари и предложения във връзка с **представения на 17.11.2023 г. проект на Стратегията**.

Обръщаме внимание, че проектът на Стратегия е изготвен и предложен в изключително кратки срокове, **поради уличен натиск**, довел до поемането на ангажимент от страна на Министерство на енергетиката и правителството за изготвяне на проекта **в рамките на месец ноември 2023 г.** Това затруднява, както експертите на Министерство на енергетиката, така и заинтересованите страни да участват конструктивно в ускорения процес на консултация на проекта, стартирал на 17.11.2023. **Считаме, че този процес не трябва да бъде финализиран в рамките на месеца, както и до края на 2023 г.**

Припомняме, че проектът на Стратегия трябва да бъде в съответствие с актуализирания **Интегриран национален план в областта на енергетиката и климата (ИНПЕК) и със задаващата се актуализация към 2025 г. на Дългосрочната стратегия за смекчаване изменението на климата (LTS)**, както и изготвената от КЕП **Пътна карта за климатична неутралност**. Това е от особено значение, както по отношение на крайните и междинните цели и индикатори, заложи в документите, така и във връзка с финансовата рамка и необходимите инвестиции за изпълнение на заложените амбициозни енергийни проекти.

Отчитаме като позитивно изразеното на срещата на заинтересованите страни на 17.11.2023 г. желание на Министерство на енергетиката да подложи проекта на задълбочено обсъждане. То трябва да включва обществено обсъждане, като поради ключовото значение на Стратегията препоръчваме да се спазва нормативно-определения срок от 30 дни. Междувременно, трябва да стартира процеса по изготвяне на Екологична оценка и Оценка на съвместимост с предмета и целите на опазване на защитените зони по Натура 2000. **Екологична оценка на планове и**

програми трябва да се прави паралелно с разработването на проекта, с включване на заинтересованите страни и гражданите на най-ранен етап.

Препоръчваме също така в рамките на процеса на развитие на проекта на Стратегия да бъде организирана **широка комуникационна кампания**, която да ангажира обществеността относно **алтернативите, ползите и възможностите за постигане на справедлив енергиен преход и реална климатична неутралност** на българската енергетика и други икономически сектори. **Комуникационната кампания следва да информира обществото и по въпроса какви са рисковете и загубите за България от продължаващо отлагане на енергийния преход.**

Предложения по процеса на разработване, обсъждане и финализиране на Стратегията:

1. Съобразяване на аспектите, целите и подходите на Стратегията с Интегрирания национален план в областта на енергетиката и климата **ИНПЕК** и с **Дългосрочната стратегия за смекчаване изменението на климата (LTS)**, както и изготвената от КЕП национална **Пътна карта за климатична неутралност** с цел **четирите документа да бъдат хармонизирани**, да следват процеса и да отговарят на изискванията на Регламент (ЕС) 2018/1999 за Енергийния съюз.
2. Провеждане на съвместна процедура по **обществено обсъждане** на проекта на Стратегия за устойчиво енергийно развитие и актуализирания ИНПЕК.
3. Провеждане на съобразена със законовите изисквания и срокове процедура по изготвяне на **Екологична оценка и Оценка на съвместимост**, която да оценява въздействието от всички аспекти и цели на стратегията, съобразявайки необходимите инвестиции и тяхното разпределение върху територията на Република България.
4. Осигуряване на **публичен и навременен достъп** до изходните данни, допусканията и изчисленията, използвани за моделирането за целите на Стратегията и ИНПЕК.
5. Провеждане на публична кампания с широко участие на заинтересовани страни.

Конкретни коментари към текста на Стратегията за устойчиво енергийно развитие

На база на първоначален прочит на текста на предложения проект на Стратегия, правим някои уточнения и предложения по първите три глави на доклада, които се надяваме да помогнат за допълването и подобряването на текста на Стратегията. Предложенията ни не са финални и изчерпателни, поради краткото време за запознаване с документа, както и поради очакването, че текстът ще бъде актуализиран неколкократно на база на други постъпили становища. Очакваме финансовата рамка и рамката за изпълнение и мониторинг, да бъде доразвита с количествени измерения и конкретни данни и срокове, произтичащи от моделирането и актуализацията на ИНПЕК. Ще предоставим допълнителни коментари и предложения в рамките на следващите стъпки на

актуализация и в процеса на обществено обсъждане, както и във връзка с Екологичната оценка на Стратегията.

I. Глава 1. Българската енергетика днес.

Приветстваме някои от формулировките и определенията в тази глава. Важно е, че Стратегията споменава, че **възобновяемите източници на енергия са местни енергийни ресурси**, тъй като в публичното пространство битува погрешното разбиране, че такива са единствено въглищата.

Важно е стратегическите документи да стъпват на дългосрочни данни, които отчитат тенденции, а не върху изолирани данни за извънредни обстоятелства, каквато беше 2022 г. за производството на въглищните централи или пандемичната 2020 г. със забавен темп на потребление и емисии. В същото време следва да се отчетат и структурните промени в сектора с инсталирането на повече ВЕИ мощности и трайната тенденция за намаляване на потреблението чрез енергийна ефективност.

Може да бъде отчетено като благоприятно за България моментното състояние по отношение употребата на изкопаемия газ, тъй като ниската газификация на населените места и домакинства означава **по-малко рискови инвестиции и загубени средства в условия на енергиен преход и позволява фокус върху електрификация на отоплението и ефективното използване на уреди в домакинствата**.

Отчитаме като позитивна стъпка заявката за планове за рекултивация на въглищни терени с оглед минимизиране на екологични рискове и за развитие на нови индустриални дейности като производство на слънчева енергия. Важен въпрос е как се е извършвала рекултивацията до момента и как да се проведе качествено, ефективно и по щадящ природата начин.

Конкретни предложения по текста на Глава 1:

1. Препоръчваме в т. 1.2 "Въглища" **да бъдат осъвременени данните с такива от 2023 г.**, тъй като данните за добив и генериране на енергия от въглища през 2022 г. не са представителни за **задълбочаващата се тенденция към намаляване на добивите и производството**. Може да се ползват публични данни за първите 10 месеца на 2023 г., както и данни за предходното десетилетие, за да се отчетат трайните тенденции.
2. Препоръчваме т. 1.3 "Електроенергетика", освен за данни за брутно производство на електрическа енергия 2022 г., да се добавят и данни за 2023 г., в която има **ясна тенденция за структурно увеличение на дела на ВЕИ**, най-вече слънце, и понижение на всички останали показатели в енергетиката, включително потреблението.
3. Препоръчваме в т. 1.3 "Електроенергетика" да се прецизира % на ядрена енергия в обобщените 96% местни енергоносители за производство на електроенергия, **като се отчете необходимостта от внос на ядрено гориво**.
4. Препоръчваме в т. 1.4 "Доставки на природен газ" да бъдат посочени **конкретни числа за брутните количества газ за вътрешно потребление и пренос**, поне за 2021 г., 2022 г. и 2023 г., подобно на предходните т. 1.2 и 1.3., да се прецизира наличието на частни газови оператори, и да се коментира **тенденцията към намаляване на консумацията в страната**, която е

спаднала от 3 bcm до най-малко 2,5 bcm.

5. Препоръчваме в т. 1.4 “Доставки на природен газ” да бъде посочен и в частност **делът на електропроизводството от изкопаем газ.**
6. Препоръчваме в т. 1.5 “Отопление и охлаждане” да се добавят актуални данни за **охлаждането, което има нарастващ дял в потреблението на енергия през лятото** с ускоряването на климатичната криза и все по-честите и по-интензивни горещи вълни. Сега в раздела има данни само за отоплението.

II. Глава 2. Концепция – българска енергетика 2050 г.

Подкрепяме оптимизма за развитието на българската енергетика, на който се основава тази глава. **Считаме, че енергетиката може да се декарбонизира напълно още по бързо – до 2040 г.**, с по-силен фокус върху развитието на ВЕИ (вятър и слънце), който може да обезсмисли част от планираните хидроенергийни и ядрени мощности. В същото време е положително, че текстът споменава способността да бъде осигурена **маневреност при управление на крайното потребление на електроенергия (т.нар. demand response)**, която е от изключително значение. В този смисъл, генерацията от нови ядрени мощности, разчитащи на настоящите технологии, не може да бъде определена като маневрена.

Текстът може да бъде развит напълно в частта, която коментира **свързаността на европейските енергийни пазари**, което да контрира битуващото в публичното пространство необосновано вярване, че България е или трябва да бъде електроенергиен остров.

Тази глава пространно цитира изготвената в КЕП Пътна карта за климатична неутралност, както по отношение на сценариите в доклада, така и във връзка с междинните цели през 2026 – 2040 г. Отбелязваме, че **националната цел за климатична неутралност трябва да бъде приета не само в ИНПЕК, а и в Закона за ограничаване изменението на климата (ЗОИК).**

По отношение на графики 14 и 15 е необходимо по-ясно разграничение на електроенергийните мощности и производство, особено по отношение на **“петролни продукти и други - различни от ВЕИ” и “други ВЕИ”**, и да се изясни хипотетичният дял на твърда биомаса, RDF отпадъци в електроенергийния микс. **Напомняме, че изгарянето на биомаса не води до краткосрочни спестявания на емисии на парникови газове. Наред с изгарянето на отпадъци, тези горива водят до сериозни здравни и екологични последици.** Те също трябва да бъдат разглеждани в процеса на извършване на Екологична оценка и оценка на съвместимост.

Конкретни предложения по текста на Глава 2:

1. В описанието на междинна цел до 2024 г. на стр. 19 да се прецизира, че Националната цел за климатична неутралност до 2050 г. ще бъде приета, както в ИНПЕК, така и в българското законодателство – **в Закона за ограничаване изменението на климата.**
2. Думата **“маневрени”** в първия параграф на стр. 17 да бъде изтрита или да се

прецизира, че става дума само за хидроенергийните мощности, а не за ядрени.

3. Промяна в изречението: “Моделът показва развитието на българската енергетика при запазване на работата на въглищата **до 2030 г. или до 2038 г.**”
4. Допълване на текста с фокус върху възможностите, произтичащи от demand response, както и свързаността на европейските електроенергийни пазари.
5. Актуализиране на графики 14 и 15 с по-подробна разбивка на електроенергийните източници и производство, с ясно обозначение на конкретните източници.

III. Глава 3. Стратегически цели

Приветстваме включването на **Декарбонизация, децентрализация и демократизация** като цел на Стратегията, но обръщаме внимание, че за тези 3 ключови и отделни насоки на политиките, проектът на Стратегията отделя едва 2 страници и съдържа малко специфика. Препоръчваме на първо място **Целта за климатична неутралност до 2050 г. да бъде ясно заявена като такава**, тъй като декарбонизацията по същество е процес, който е пожелателен, ако няма крайна цел.

Подкрепяме формулирането на секторни политики и цели за декарбонизация в секторите **индустрия, транспорт, сгради, селско стопанство и земеползване**. Още веднъж препоръчваме да бъде ясно заявено, че **електроенергетиката трябва да има по-ранна цел за пълна декарбонизация**, в съответствие с препоръките на европейските и международните институции. Тъй като процесът по финализиране на Стратегията се очаква да продължи и след публикуване на актуализирания ИНПЕК, конкретните цели в тези сектори могат да се упоменат.

Подкрепяме подцел **“Участие на активни потребители като доставчици на резерв, чрез механизма на пазара на балансираща енергия”** и смятаме, че това е важен механизъм за реална децентрализация на електроенергетиката. Тази цел трябва да бъде подкрепена с допълнителни мерки за енергийна независимост на домакинствата и граждански енергийни общности, които да разполагат както с капацитет за производство, така и с възможност за съхранение на енергия посредством всички достъпни технологии.

По отношение на **Цел 3.1 Сигурност на енергийните доставки и мрежова инфраструктура**, обръщаме внимание, че цялостната рамка на климатичните политики, както на европейско, така и на международно ниво, както и научените уроци от войната в Украйна и енергийната криза, не предполагат, че повече зависимост от изкопаем газ ще доведе до повече енергийна сигурност. **В момента Европейският съюз се опитва да скъса със зависимостта си от газа** и тази посока едва ли ще се промени в краткосрочен и дългосрочен план. Затова заложените подцели **Стимулиране на домакинства за изграждането на газови инсталации**, както и **Развитие на газоразпределителна мрежа чрез привличане на частен капитал** и **Изграждане на довеждаща газова инфраструктура до всички общински центрове чрез привличане на частен капитал** са противоположни на желанието за обезпечаване на енергийна сигурност в средносрочен и дългосрочен план. Инвестиционните решения, свързани с привличането на частен капитал при **отсъствие на европейски и държавни субсидии за изкопаем газ** не биха били проблем, доколкото отговорността за тях се

носи от частни инвеститори. Смятаме, обаче, че **стимулиране на домакинства да изграждат инсталации на изкопаем газ през третото десетилетие на 21 век е напълно несъвместимо с духа и целите на енергийния преход и с интереса на гражданите.** Предлагаме тази подцел да се смени със сходна, визираща **енергийно-ефективни термопомпи.**

По отношение на ключовата за стратегията т.3.2.1. **“Развитие на ядрената енергетика на България”,** разбираме нуждата от планиране за най-оптималното използване на остатъчния ресурс на реактори 5 и 6 на АЕЦ “Козлодуй”. В същото време, обръщаме внимание, че както проекта на Стратегията правилно отбелязва, **“реализацията на нов ядрен проект изисква осигуряване на целево национално финансиране още от началния етап на развитието му.”**

Преди да бъде взето подобно решение, е необходимо да се проведе обхватна консултация с всички заинтересовани страни и най-вече с българското общество, което има нужда от актуална и пълна информация за всички аспекти, рискове и последствия от решение за нови ядрени мощности в Република България - свързани с националната сигурност, околната среда и климата, и икономическите разходи, както в краткосрочен, така и в дългосрочен план. **На АЕЦ не трябва да се гледа самоцелно, тъй като основна цел остава подобряването на енергийната ефективност, което ще намали допълнителното търсене на електроенергия** - например моделирането в рамките на КЕП показва, че инсталирането на нови 2 GW базови ядрени мощности може да не е оправдано от гледна точка на оптимизация на разходите¹.

Макар и в по-малка степен и отчасти на регионално равнище, **същото важи и за планирането на нови мащабни хидроенергийни проекти.** Подкрепяме оптималното използване на съществуващата хидроенергийна инфраструктура и обръщаме внимание, че **спешният ремонт на ПАВЕЦ “Чаира” все още стои на дневен ред.**

По отношение на подцел **“Развитие на инфраструктура за алтернативни маршрути на доставки на нефт и нефтопродукти.”** считаме, че ако такава подцел остане в текста на Стратегията, то би следвало да се уточнят **локации и трасета на нови тръбопроводи за нефт и нефтопродукти.** Знаем, че се работи по възраждане на проекта за нефтопровод Бургас-Александруполис, който не бе осъществен в миналото и поради **много сериозните екологични рискове, част от които са трансгранични.** В този контекст е от изключителна важност да се упоменат трасетата на тези тръбопроводи, така както трябва да бъдат уточнени локациите и капацитета на планираните хидроенергийни проекти и АЕЦ. Предложените трасета, наред с други големи енергийни обекти, трябва да бъдат предмет на **Екологичната оценка и Оценките на съвместимост с предмета и целите на опазване на защитените зони по Натура 2000** на проекта на Стратегия.

По отношение на подцелите за мрежова свързаност, обръщаме внимание, че подцел **“Създаване на условия за оптималното използване на местните енергийни ресурси и осигуряване на работата на топлоелектрическите централи (ТЕЦ), които използват местен ресурс – лигнитни въглища”,** съдържа вътрешно противоречие. Оптималното използване на местните енергийни ресурси, които както Стратегията уточнява, включват също слънце и вятър, не означава **осигуряване на постоянна**

¹ Анализ на Център за изследване на демокрацията:

https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2023_09/Decarbonising_the_Bulgarian_Power_Sector_ENG_WEB_3v.pdf

работата на лигнитните ТЕЦ, а напротив, преминаване към сезонен режим на работа на ТЕЦ в зимните месеци. Предлагаме да се направи това уточнение. Следва също да се коментира дали ТЕЦ ще могат да получават държавна подкрепа, тъй като понастоящем България не е заявила механизъм за капацитет, който да удовлетворява правилата за непозволена държавна помощ. Напомняме, че субсидирането на електричеството от лигнитни въглища чрез сметките за ток на битовите потребители не е дългосрочно решение. Обръщаме внимание също, че **нови, скъпоструващи и недоказани технологии като CCS/CCU, включени в Стратегията, допълнително ще оскъпят електричеството от лигнитни ТЕЦ.**

Отчитаме като пропуск отсъствието на **устойчиви и възобновяеми решения за отопление, които включват геотермални източници, сезонно съхранение на топлинна енергия, БЕИ и нискотемпературни решения за топлофикациите.** Препоръчваме такива решения да бъдат включени в стратегията, наред с възможности за децентрализация, включително чрез големи термopомпи и микромрежи за отопление и охлаждане.

Препоръчваме към стратегическите цели за развитие на българската енергетика да бъде добавена още една: **“Прекратяване на енергийната бедност в България”.** В България липсват целенасочени политики в подкрепа на мерките за енергийна ефективност и декарбонизация на отоплението в селските и крайградските райони поради липсата на експертен капацитет в местните власти, както и поради силната централизация в столицата на националните структури, работещи по въпроса.

В допълнение, **селските и крайградските райони имат по-високи нива на енергийна бедност** от градските райони. Затрудненията на жителите на тези райони да изпълняват навреме задълженията си към доставчиците на енергийни услуги са значително по-големи в сравнение с жителите на големите градове. По-ниските доходи, по-високата безработица, по-ниското качество на ограждащите елементи на сградите по отношение на енергийната ефективност са параметри, които допълнително задълбочават енергийната бедност в тези домакинства. Често разходите за изолиране на къщата и подмяна на прозорците надвишават тези на самата сграда.

Убедени сме, че с последователна и целенасочена работа в посока повишаване на енергийната ефективност, чрез **ускоряване на дълбокото енергийно обновяване, промотиране на термopомпени технологии и инвестиции в домашни системи за производство на енергия от възобновяеми източници за собствени нужди най-късно през 2035 г.** енергийната бедност вече няма да бъде национален проблем и ежедневна тема за обсъждане. От съществено значение са разнообразни инструменти за подпомагане, насочени към всички подходящи групи, както и мерки, които да гарантират, че най-уязвимите получават най-високо ниво на подкрепа и ще бъдат целенасочено подкрепени и извадени от категорията енергийно бедни.

Конкретни предложения по текста на Глава 3:

1. В т. 3.3. като първа точка да се включи: **“Постигане на климатична неутралност на българската икономика до 2050 г.”**
2. Упоменавање на времеви и количествени секторни цели (като количества съкратени емисии на парникови газове или алтернативно бюджети на емисии за определен период), разработени на база на моделирането и

актуализирането на ИНПЕК.

3. Промяна на подцел “Стимулиране на домакинства за изграждането на газови инсталации” с еквивалентна подцел **“Стимулиране на домакинства за изграждането на енергийно-ефективни термопомпени инсталации.”**
4. Определяне на по-ранна цел за климатична неутралност на електроенергетиката – например до 2040 г., в съответствие с извършеното моделиране и прогнози на ИНПЕК.
5. Упоменаване на **локациите и трасетата на тръбопроводите за нефт и нефтопродукти.**
6. Упоменаване, че **оптималната работа на ТЕЦ на лигнитни въглища включва работа на сезонен принцип през зимните месеци**, както и уточняване на механизмите, които биха осигурили тази сезонна работа и доходите на заетите в тях по време на периода на енергиен преход, без това да включва непозволена държавна помощ.
7. Включване в главата на **цел за прекратяване на енергийната бедност** като отделна цел с ясни срокове и параметри.
8. Добавяне на подцел за разработване на **механизми за подпомагане на обновяването на еднофамилни сгради**, както и допълване на съществуващите **механизми за подпомагане на многофамилните, приоритетно насочени към най-уязвимите енергийно бедни домакинства.**

С уважение,

Апостол Дянков, Ръководител на програма „Климат и енергия“, WWF България,
adyankov@wwf.bg

Меглена Антонова, директор на „Грийнпийс“ – България,
[meglena.antonova@greenpeace.org](mailto:meglana.antonova@greenpeace.org)

Радостина Славкова, координатор “Климат и енергия” в Екологично сдружение „За Земята“, r.slavkova@zazemiata.org